

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Галуса Олександра Мар'яновича
на дисертаційне дослідження Анненкової Ірини Петрівни
«Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності
науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Детальний аналіз дисертації Анненкової Ірини Петрівни «Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» дозволяє сформулювати такі узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

Дисертаційне дослідження Анненкової Ірини Петрівни спрямоване на вирішення комплексної проблеми моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Виконане дослідження, беззаперечно, затребуване сьогодні і є актуальним у вимірах сучасності, адже питання якості вищої освіти виступають центральними у світовому освітньому дискурсі протягом останніх років. Дієвим механізмом забезпечення підготовки конкурентоспроможного фахівця є моніторинг якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

Необхідність створення системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ зумовлена сукупністю внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на якість вищої освіти. До них відносимо, насамперед, модернізацію вищої освіти України в контексті загальносвітових та європейських тенденцій, що потребує розробки порівняльних критеріїв і методик оцінки якості вищої освіти. Усі прийняті на сьогоднішній день моделі державної й суспільної атестації навчальних закладів в Україні і за кордоном, як показник, включають оцінку якості діяльності викладачів. Тому відповідність системи моніторингу якості діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ світовим стандартам є необхідною умовою входження української вищої освіти у світовий і європейський освітній простір.

Своєчасність обраної теми визначається також тим, що, незважаючи на появу останнім часом вагомих досліджень з проблем моніторингу, поза увагою науковців залишались питання моніторингу саме якості професійної діяльності викладачів ВНЗ. Водночас, у практиці роботи ВНЗ спостерігається фрагментарність й недосконалість в оцінюванні діяльності викладачів.

Дослідження виконано згідно з темою, передбаченою планом науково-дослідницької роботи Одеського національного університету імені

І. І. Мечникова «Університетська педагогічна освіта: історія, теорія і перспективи розвитку в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0107U003865), а також планом наукових досліджень Університету менеджменту освіти НАПН України «Науково-методичні основи модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти на засадах сучасних технологій» (державний реєстраційний номер 0112U002346).

Тема дисертації належним чином затверджена та закоординована.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів.

Якість проведеного дослідження забезпечується його науковою новизною, а саме: уперше у вітчизняній педагогічній науці на засадах інтеграції сучасних підходів здійснено системний аналіз проблеми моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, зокрема: розкрито теоретико-методологічні засади моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників як інформаційно-аналітичної системи, що є складовою системи внутрішнього забезпечення якості освіти; визначено тенденції його розвитку; проаналізовано провідні концептуальні підходи до моніторингу якості професійної діяльності; обґрунтовано закономірності, принципи системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ; розроблено й теоретично обґрунтовано структурну модель системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та методика її реалізації; розроблено процесну модель професійної діяльності науково-педагогічного працівника, кваліметричні моделі – якості професійної діяльності науково-педагогічного працівника, ефективності моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Авторкою уточнено трактування таких базових понять: «моніторинг якості професійної діяльності науково-педагогічних вищих навчальних закладів», «якість професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів», «задоволеність професійною діяльністю науково-педагогічного працівника»; механізм управління якістю професійної діяльності науково-педагогічних працівників за результатами моніторингу на рівні вищого навчального закладу;

Теорію управління освітою дисертантка збагачує поглибленням розуміння змісту професійної компетентності науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу. Дослідницькі результати важливі для концептуального вдосконалення критеріальної основи якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів шляхом розробки спеціальної матриці та автоматизованої таблиці визначених критеріїв; методики та інструментарію моніторингу якості професійної

діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ на кваліметричних засадах через факторно-критеріальне моделювання.

Внаслідок виконаної роботи подальшого розвитку набули: теорія адаптивного управління через отримання кваліметричного інструментарію для моніторингу результативності професійної діяльності викладачів ВНЗ, що поширюється в площину якості освіти; технологія та методичні підходи до регулювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників в системі внутрішнього забезпечення якості освіти через запровадження поточного коригування на основі моніторингових досліджень.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень; застосуванням комплексу різноманітних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були аналіз і узагальнення емпіричних даних і теоретичних положень, порівняльний аналіз, теоретичне моделювання з використанням системного аналізу та синергетичного синтезу, а також абстрагування і конкретизація; методи теоретичного узагальнення й прогнозування, систематизація, проектування, спостереження, анкетування тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій І. П. Анненкової дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази, яке здійснила здобувачка, дали змогу дисертантці достатньо переконливо довести, що моніторинг якості професійної діяльності викладачів є підсистемою складної відкритої синергетичної системи управління якістю освіти у ВНЗ; мета у моделі моніторингу якості професійної діяльності викладачів постає системоутворюючим і системоінтегруючим фактором і визначає завдання, функції, принципи, характер взаємозв'язків елементів структури моніторингу якості професійної діяльності викладачів ВНЗ, сукупність методик, засобів, учасників, які його реалізують; професійна діяльність викладачів ВНЗ складається з ряду взаємозалежних процесів, тому моніторинг якості професійної діяльності викладачів ВНЗ доцільно здійснювати за трьома напрямками: оцінка умов організації діяльності викладачів, оцінка якості процесу діяльності викладачів, оцінка якості отриманих результатів; моніторинг якості професійної діяльності викладачів ВНЗ має сприяти розвитку, цілісності системи управління якістю освіти у ВНЗ шляхом створення умов для саморозвитку системи.

Здійснений системний аналіз наукових джерел став підґрунтям для методологічних засад дослідження; дав можливість уточнити базові поняття,

їх взаємозв'язки та взаємозумовленість, розкрити сутність моніторингу якості професійної діяльності викладачів як інформаційної системи, що постійно оновлюється на основі безперервного (циклічного) відстеження стану і динаміки змін якості професійної діяльності викладачів ВНЗ з метою прогнозування її подальшого розвитку, вироблення ефективних управлінських рішень та постійного покращення якості.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У ***вступі*** до дисертації І. П. Анненкова аргументувала актуальність теми дослідження, чітко сформулювала мету, концепцію, гіпотезу та завдання дослідження, його методологічні засади, а також схарактеризувала наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів наукового пошуку.

Вихідні положення дослідження чітко викладені в авторській концепції, побудованій на фундаментальних філософських ідеях, передусім, філософії освіти та управління, філософської антропології, а також відображають взаємозв'язок різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології до вивчення досліджуваної проблеми. В основу покладено концепції сталого розвитку, інформаційного суспільства, антропосоціального управління суспільством; спрямованої самоорганізації та теорія адаптивного управління. Ми в цілому погоджуємось з обґрунтуванням та основними положеннями зазначеної концепції і вважаємо, що вона створила передумови для продуктивного наукового пошуку.

У ***першому розділі*** «Якість професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ як об'єкт моніторингу» здійснено термінологічний аналіз та обґрунтування базових положень і дефініцій, що складають теоретико-методологічну основу дослідження проблеми моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, розглянуто модель професійної компетентності науково-педагогічного працівника як основу моніторингу якості його професійної діяльності.

На основі вивчення тексту дисертації та автореферату ми дійшли висновку, що систематизація понятійного простору проводилася згідно з основними принципами створення категорійно-понятійного апарату і на основі узагальнення категоріальних ознак автором чітко визначено тлумачення базових понять дослідження.

Обґрунтовуючи теоретичні засади дослідження, дисертантка об'єктивно звертається до доробку відомих вітчизняних і зарубіжних вчених.

Належним чином викладено зміст наукових пошуків, в результаті яких сформульовано власне бачення змісту професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Позитивно оцінюємо запропонований дисертанткою процесний підхід. Заслугоує на схвалення

авторська позиція щодо виділення найбільш продуктивних, з точки зору оцінювання якості професійної діяльності викладачів ВНЗ, сферного і процесного підходів, що уможливило виявлення в кожній сфері діяльності педагога ієрархічних рівнів для різних факторів, які впливають на ефективність діяльності означеної сфери.

У *другому розділі* «Моніторинг якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників у практиці зарубіжних та вітчизняних ВНЗ» розглядається нормативно-правова база моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ, розкривається його роль і місце в системі внутрішньовузівського управління якістю освіти, на підґрунті аналізу практики оцінювання діяльності викладачів у зарубіжних і вітчизняних вищих навчальних закладах визначаються тенденції розвитку моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

У цьому розділі увагу привертають концептуальні засади управління якістю освіти у ВНЗ, а також ґрунтовний аналіз досвіду діяльності зарубіжних і вітчизняних вищих навчальних закладів щодо оцінювання діяльності викладачів.

У *третьому розділі* «Модель системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ» проаналізовано методологічне підґрунтя сутності феномену моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників, виділено закономірності, принципи й обґрунтовано структурну модель системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

До беззаперечних вагомих результатів теоретичного аналізу можна віднести класифікацію закономірностей моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників, в якій, на підставі стану досліджуваного об'єкту, виокремлено три групи закономірностей: будови (або існування), розвитку і функціонування.

На основі аналізу методологічних засад, закономірностей і принципів моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників дисертантка запропонувала модель системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ, яка відзначається теоретичною обґрунтованістю, оригінальністю, чіткою структурованістю, має властивості цілісної, багаторівневої, багатокомпонентної системи, до чого й прагнула дослідниця.

У *четвертому розділі* «Методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ» охарактеризовано підходи та моделі оцінювання якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ, проаналізовано сутність поняття «задоволеність професійною діяльністю», визначено складові задоволеності науково-педагогічних працівників професійною діяльністю, розроблено кваліметричну модель якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

Цілком слушною є позиція автора стосовно того, що основою розроблення методики моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ є модель оцінювання, яка включає такі компоненти: об'єкт оцінювання, суб'єкт оцінювання, база оцінювання, критерії й алгоритм оцінювання.

Дисертантка обстоює думку про доцільність здійснення моніторингу задоволеності професійною діяльністю, оскільки це дає можливість відслідковувати динаміку показників задоволеності персоналу і приймати на основі отриманих результатів управлінські рішення, необхідні як для вдосконалення діяльності ВНЗ у цілому, так і професійної діяльності науково-педагогічних працівників, зокрема.

Спираючись на значну джерельну базу і теоретичні узагальнення, авторка переконливо доводить, що кваліметричний підхід є найбільш дієвим і раціональним способом досягнення мети і вирішення завдань моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Позитивної оцінки заслуговує розроблена в дисертації кваліметрична модель оцінювання якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ, параметрами якої виступають умови організації професійної діяльності викладачів; якість процесу діяльності викладачів; якість результатів професійної діяльності.

У п'ятому розділі «Експериментальна перевірка результативності впровадження моделі системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ» розглянуто науково-методичні засади апробації моделі системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів; репрезентовано результати експериментальної перевірки впровадження моделі системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу; представлено науково-методичні рекомендації щодо впровадження теоретичних концептів і технологій моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу.

У ході експерименту перевірялась ефективність розробленої моделі системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ. Процес створення і реалізації системи моніторингу включав три етапи: організаційно-підготовчий, процесуальний та результативний. Слід зазначити, що представлена методика проведення експерименту, його перебіг та результати не викликають сумнівів. Відзначаємо наукову коректність усіх матеріалів, які висвітлюють експериментальну частину дослідження, вірогідність отриманих даних, достовірність висновків.

Загальні висновки дисертації структуровані, відповідають поставленим завданням дослідження, повною мірою відображають основні наукові здобутки дисертантки та їх інноваційність.

Дотримання причинно-наслідкових зв'язків, логічність і системність викладу матеріалу, а також застосування адекватних поставленим завданням

методів дослідження забезпечують науково-практичну змістовність зроблених висновків.

Список першоджерел включає 422 найменування, з них 41 – іноземними мовами, є достатнім і показує, що зміст дисертації базується на ґрунтовному інформаційному пошукові в ракурсі визначеної проблеми.

У **додатках** подано науково-методичний інструментарій дослідження, розроблено матеріали та проміжні результати експериментального дослідження.

Дисертація містить 31 таблицю, 15 рисунків, які ілюструють і систематизують наукові положення роботи.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

В процесі дослідження розроблено і впроваджено: навчально-методичні посібники з моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу; науково-методичні рекомендації щодо забезпечення педагогічних умов моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів; нові підходи до практики відстеження якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ на основі кваліметричних моделей, критерії якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників тощо; кваліметричні моделі у табличному процесорі Excel для автоматизації процесу відстеження змін у професійній діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Варто наголосити на практичній цінності підготовлених науково-методичних рекомендації щодо впровадження системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на інституційному рівні. Вони є вдало структурованими, представлені згідно з науково обґрунтованою технологією, яка включає три етапи і передбачає певний перелік заходів на кожному з них.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях

Основні положення дисертації І. П. Анненкової відображено у 56 наукових працях, з них 53 одноосібних. Серед праць: 1 одноосібна монографія, 3 – навчальних посібники (у співавторстві), 21 стаття у наукових фахових виданнях, 8 – в інших наукових виданнях, 23 – матеріали конференцій та тези доповідей.

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації й автореферату

Робота написана грамотно, дотримано науковий стиль викладу, здійснено логічні узагальнення і коректні висновки. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим вимогам.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

У цілому позитивно оцінюючи роботу, її новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, висловимо деякі зауваження та пропозиції, що можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту:

1. У другому розділі дисертантка детально розглянула практику оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників в українських вищих навчальних закладах. Проте, недостатня увага приділена ефективності рейтингового оцінювання, його впливу на якість діяльності викладача. Бажано було б також розглянути історико-педагогічні аспекти рейтингового оцінювання викладачів у вітчизняних ВНЗ.

2. Дослідниця, звертаючись до зарубіжного досвіду оцінювання викладачів, ставила на меті визначення тенденцій розвитку оцінювання професійної діяльності викладачів у зарубіжних ВНЗ, але, на наш погляд, хоча у роботі дисертантка наводить великий обсяг фактичного матеріалу щодо окремих країн, проте не поглиблює аналіз як такий: що спільного та відмінного в системах оцінювання, чому саме ці системи були описані в дисертації, що саме слід використовувати із зазначеного досвіду в Україні.

3. Важливим етапом розроблення моделі моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ є виокремлення його методів. У дисертації подано класифікацію методів моніторингу, що відображає його внутрішню логіку і сутність та базується на етапах здійснення моніторингу якості професійної діяльності (с. 233-234). На нашу думку, слушно було б розкрити сутність перелічених методів і можливості їх застосування.

4. Авторка стверджує, що моніторинг задоволеності професійною діяльністю дозволяє приймати управлінські рішення, які призводять до вдосконалення професійної діяльності науково-педагогічних працівників. Виникає питання, наскільки дієвим є вплив саме такого виду моніторингу на якість професійної діяльності викладачів.

5. Практичну цінність дослідження підвищили б авторські міркування щодо можливих проблем та труднощів, які можуть виникнути в процесі впровадження на інституційному рівні запропонованої методики системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Зроблені зауваження не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і, безумовно, позитивної його оцінки.

Загалом робота виконана на високому науковому рівні, авторка володіє науковим стилем мовлення. Дисертація написана на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Загальна оцінка дисертації, висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам та можливість присудження наукового ступеня

Отже, доходимо загального висновку, що дисертанткою започатковано новий напрям наукових досліджень щодо моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на інституційному рівні, який дозволив систематизувати вітчизняний та зарубіжний досвід оцінювання професійної діяльності викладачів ВНЗ; розробити та експериментально перевірити модель системи моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Вважаємо положення представленого дисертаційного дослідження цілком обґрунтованими, теоретично та методологічно виваженими, співвіднесеними з практикою.

Матеріали дослідження є корисними для здійснення подальших наукових пошуків у галузі теорії та методики управління освітою, зокрема, дослідження моніторингу якості діяльності структурних підрозділів вищих навчальних закладів та їх керівників; обґрунтування й створення системних програм моніторингового супроводу освіти в інноваційному поступі суспільства.

Дисертаційне дослідження, виконане на тему «Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів», є самостійною, науковою працею, яка повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 до докторських дисертацій, а її автор – Анненкова Ірина Петрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освітою.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

О.М.Галус

Підпис Галуса О.М. засвідчую
Начальник відділу кадрів ХГПА

В.М.Барановська

